

ЗА ФЕМИНАЛНИТЕ НАЗВАНИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Сумрова, Ванина (2018). *Новите феминални названия в българския език*.
София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.

Петя Осенова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Обект на изследване в книгата (общо 195 стр.) са новите феминални названия (неофеминативи) в българския език. Терминът *феминални названия*, или още *феминативи*, се отнася до съществителните имена от женски род, обозначаващи лица (също животни или персонифицирани субекти) от женски пол (напр. *родителка*, *дипломатка*, *зрителка* и др.), които да бъдат симетрични на съществителните от мъжки род, обозначаващи лица (също животни или персонифицирани субекти) от мъжки пол (*родител*, *дипломат*, *зрител*), както и лица от женски пол (напр. *министър*, *кмет*, *продуцент* и др.). Подобно изследване е социално необходимо, тъй като напоследък се наблюдава висока продуктивност при създаването на женскородови названия и в области, в които са действали приоритетно мъжкородовите. В този смисъл книгата разглежда в детайли едно съвременно явление, което е противоположно на т.нар. маскулинизация. При маскулинизацията мъжкородовите названия – поради различни фактори (блокиране на словообразователни модели, по-висока скала на престижност и др.), обозначават и лица от женски пол.

Темата на монографията е актуална и приносна. Текстът е написан професионално, но и със завидно разбираем стил, ясна структура и много добра аргументираност.

Феминалните названия са разгледани от различни гледни точки. Направена е и анкета, която отразява отношението на носителите на българския език към употребата на неофеминативи. Привлечен е богат илюстративен материал от различни източници. Тук трябва да отбележа, че намирането на нови феминални названия не е лесен процес и поради тяхното разнообразие, и поради употребата им в неофициалния дискурс. Авторката обаче се е справила блестящо, като е представила списък от 1446 неофеминатива (неологизми и оказационализми).

Прецизно е обговорена използваната терминология. Ясно са дефинирани и задачите. Авторката познава отлично научната литература по въпросите, свързани с неофеминативите (цитирани са 242 източника).

Книгата предлага редица приноси моменти. Освен че е първото цялостно монографично изследване на неофеминативите в българския език, тя обръща внимание на редица по-обща теоретични въпроси, сред които диференциацията между сложна дума и синтактично съчетание; начините на словообразуване в българския език, обновяването на лексиката след 1989 г. и др. Авторката представя феминативите от различни перспективи: тяхното образуване, лексикална семантика (включително мотивираност на основата или липса на такава мотивираност), граматични особености, лингвокултурологична и лексикографска характеристика. На основата на тези наблюдения се предлагат и прогнозни идеи за съдбата на феминативите. Освен това е събрано голямо количество илюстративен материал, който убедително подкрепя тезите и аргументите на авторката.

Ще представя отделните части на книгата малко по-подробно.

Въведението представя вътрешно- и извънезиковите причини и фактори за обогатяване на групата на феминативите след промените през 1989 г. Представени са основни изследвания върху названията за лица от женски пол в българската езиковедска традиция. Въведена е терминологията, посочени са ексцерпирани източници.

Първа глава е посветена на номинационните похвати. Те включват три разновидности: словообразуване, заемане и семантична деривация. Авторката посочва, че най-продуктивна е първата разновидност – словообразуването. Затова най-много внимание е отделено на нея. В рамките на словообразуването най-чест се оказва суфиксалният начин на деривация на феминативи (*хотелиер* – *хотелиерка*; *рекламодател* – *рекламодателка* и много други). Наставката, която е с най-продуктивна сила, е -к(а). В немалка степен при неофеминативите са застъпени словообразователните модели композиция (*топмоделка*, *суперманиачка*, *евроскептичка* и др.) и универбиране (*данъчна*). С голяма честота се оказват също синтактичните композитни модели (*екшън героиня*, *фитнес състезателка*, *латино певица* и др.) и абрeвиацията (*БГ професорка*, *БНТ водеща*, *VIP дама* и др.). И за двата типа съществуват различни мнения за отношенията между съставките (лексикални или синтактични), но авторката се придържа към синтактичния критерий. За разлика от словообразуването, семантичната деривация (*боркиня*) и заемането (*гърла*, *хостеса* и др.) не са типични начини за образуване на женскородови съществителни.

Втора глава е кратка, но съдържателна. Тя представя класификацията на женскородовата лексика от гледна точка на словообразуването, семантиката и стилистичната натовареност. Тъй като словообразователните особености са разгледани подробно в Първа глава, тук е обърнато внимание предимно на

класифицирането от гледна точка на семантиката и стилистиката. От перспективата на семантиката феминативите са разделени според тематичната си област. Например *парламентаристка* (политика), *биатлонистка* (спорт), *кинезитерапевтка* (медицина) и др. Отбелязани са и съществителните, които не са свързани с определена тематична област (*фенка*, *тотаджийка*, *оскаристка*, *перфекционистка* и др.). Тук е представен също така диахронният критерий на продуктивност на женскородовите съществителни (преди 1989 г. и след това). Особено интересна е стилистичната перспектива, защото голяма част от новите женскородови имена все още се възприемат като експресивни и с определена конотация. Авторката анализира причините за това, но като основна е посочена езиковата традиция, която разглежда маскулинизираните названия като по-престижни в сравнение с женскородовите (срв. по-непрестижното *деканка* с по-престижното *декан*).

Факторът *маскулинизация* в българската езикова традиция е с толкова голяма тежест, че д-р Сумрова му посвещава цялата *Трета глава*. Авторката смята, че словообразователно не съществуват проблеми женскородови названия системно да се образуват от мъжкородовите. Тя обаче посочва различни причини за все още преобладаващия процес на маскулинизация в нашия език. Това са: екстралингвистични фактори, тип назоваване, семантични ограничения, психолингвистични причини, синтактичен контекст и др. Много ценни са представените „неудобства“ на маскулинизацията, свързани с проблеми при съгласуването. Дискутират се различни видове противоречия в съгласуването, като например в кореферентната верига (*България помни новия финландски президент с инициативата ѝ*), между подлог и сказуемо (*Барманът ги изгонили*) и др. Тъй като в българския език преобладава граматичният тип съгласуване, подобни случаи са примери за недобра комуникативна стратегия. Най-неприемливо обаче в сблъсъка между мъжки граматичен род и женски семантичен род е локалното съгласуване в именната фраза (като примерите от интернет *тази министър*, *френска астроном*). Макар и непредставителна, изготвената от авторката анкета на 35 души, отнасяща се до употребата на маскулинизирани или на женскородови лексеми, показва сложността на проблема, породена от действието на изброените фактори при избора на едната или другата възможност. Често спазването на нормата (чрез избора на маскулизираната форма) само по себе си парадоксално създава проблемна интерпретация.

Четвърта глава разглежда особеностите на неофеминативите. Сред описаните парадигматични отношения, в които участват те, най-чести се оказват синонимите (*биотерапевтка* и *биолечителка*; *сърфистка* и *сърфърка*; *бизнесменка* и *бизнес дама*), следвани от омонимите (*салатиерка* – едната лексема е със значение ‘готвачка’, а другата – със значение ‘малка салатиера’) и антонимите (*войнолюбка* – *войномразка*, *еврофилка* – *еврофобка*). Паронимите сред неофеминативите са с единична срещания.

Пета глава се фокусира върху новите феминативи в лингвокултурологичен контекст. Разисква се връзката между женскородовите названия и ролите на жената в съвременния свят – от професионална, социална, религиозна и други гледни точки.

Шеста глава описва някои аспекти при лексикографското представяне на феминативите. Авторката защитава позицията, че тъй като те се възприемат като отделни лексеми, трябва да се представят и като отделни заглавки. Друг проблем е дали дадено название е ефимерно, случайно, т.е. оказионализъм, или е неологизъм с тенденция да стане част от българския лексикален състав. В първия случай то не се отразява в речника, докато във втория случай трябва да присъства там. Много често обаче дълголетието на една лексема не може да се прогнозира със сигурност при възникването ѝ.

В *Заключението* се прави обобщение на основните изводи от разработката. Авторката смята, че е въпрос на време „да бъдат дозапълнени „празните клетки“ от един продуктивен словообразователен модел“, тъй като той е „част от българската езикова систематизация на света“.

И така, монографията поставя важния въпрос доколко процесът на симетризация чрез феминативи е засегнал речника и граматиката на българския език. Въпросът е актуален, тъй като феминативите се разглеждат като отделни лексеми, а не като форми на съществителните в мъжки род. Този проблем е подобен на ситуацията при глаголите от свършен и от несвършен вид, за които се дискутира дали са форми на една лексема, или са самостоятелни лексеми. Подобни въпроси са важни както при представянето на информацията в речниците, така и при граматическия анализ на текстове.

Според мен особено интересна е задачата за прогнозирането на съдбата на неофеминативите в езика ни по посока на: цялостно запълване на „клетките“ по род, продължаване на влиянието на скалата престижност и официалност; или и двете. Българският език, бидейки предимно граматичен, е поставен пред дилема: да съгласува синтактично (*Докторът* (лице от женски пол) *влязъл*); семантично-синтактично (*Докторката влязла*) или само семантично (**Докторът* (лице от женски пол) *влязла*).

Авторката защитава становище, че онези феминативи, които вече не са неологизми, а са станали част от лексикалната ни езикова система (*премиерка*, *акционерка* и редица други), нямат стилистичната натовареност. Аз обаче съм от носителите на езика, за които феминативите все още действат в рамките на определена скала на престижност. Най-неутралните са исторически обусловените „женски професии“ (*учителка*), а най-стилистично маркираните са исторически обусловените „мъжки професии“ и свързаните с това престижни длъжности (*офицер*, *министър*). Наред с анкетния подход смятам, че използването на електронни корпуси също може да даде ценни статистически данни за честотата и дистрибуцията на някои по-употребявани феминални названия.

Това е добра насока за бъдеща работа, защото в момента книгата се фокусира върху намирането и регистрирането на феминални названия като първа стъпка по темата.

В момента в българската граматика и лексика наистина се наблюдава засилена употреба на женскородови лексеми. Дали това е системна тенденция и дали тази тенденция ще балансира по подходящ начин престижността на маскулинизацията, ще покаже времето.

ON THE FEMININE COMMON NAMES IN BULGARIAN

Sumrova, V. (2018). *Novite feminalni nazvaniya v balgarskiya ezik*.
Sofia: Izdatelstvo na BAN "Prof. Marin Drinov"

✉ **Prof. Dr. Petya Osenova**
Researcher ID: A-4403-2017
Department of Bulgarian Language
Faculty of Slavic Studies
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: petyaosenova@slav.uni-sofia.bg